

๓. มหาพุทธกษณสูตร^๑

[๑๖๓] เอวมเม สุตฺ :- เอกํ สมยํ ภควา สวตถึยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสุส อารามे. อถ ไช สมฺพนฺลา ภิกฺขุ ปุพฺพนฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจวมาทาย สวตถึ ปิณฑาย ปาวิสีสุ. อถ ไช เตสํ ภิกฺขุณฺเ อेतทโหสิ “อติปฺปโค ไช ตาว สวตถึยํ ปิณฑาย จริตุํ; ยนฺนฺน มยํ, เยน อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อารามे, เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามา”ติ. อถ ไช เต ภิกฺขุ, เยน อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อารามे, เตนฺอุปสงฺกมီสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญตติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทสีสุ; สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทสีสุ. เอกมณฺตํ นิสินฺเน ไช เต ภิกฺขุ เต อญฺญตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจํ “สมโณ อาวุโส โคตโม กามานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปติ, มยฺมปิ กามานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปม; สมโณ อาวุโส โคตโม ฐปานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปติ, มยฺมปิ ฐปานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปม; สมโณ อาวุโส โคตโม เวทนานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปติ, มยฺมปิ เวทนานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปม. อิทฺ โน อาวุโส โก วิเสโส โก อธิปฺปาโย^๒ ก็ นานาภรณํ สมณฺสสุ วา โคตมฺสสุ อมฺหากํ วา, ยทิทํ ฌมฺมเทสฺนาย วา ฌมฺมเทสํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนินฺ”ติ ? อถ ไช เต ภิกฺขุ เตสํ อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิสฺส นปฺปฏิโกสีสุ; อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกสีตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมီสุ “ภควโต สนฺติเก เอตฺสสุ ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา”ติ.

[๑๖๔] อถ ไช เต ภิกฺขุ สวตถึยํ ปิณฑาย จริตฺวา ปจฺจมาตฺตํ ปิณฑปาทปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนฺอุปสงฺกมီสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทสีสุ. เอกมณฺตํ นิสินฺนา ไช เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ “อิต มยํ ภนฺเต ปุพฺพนฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจวมาทาย สวตถึ ปิณฑาย ปาวิสีมฺห, เตสฺสนฺโน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ ‘อติปฺปโค ไช ตาว สวตถึยํ ปิณฑาย จริตุํ; ยนฺนฺน มยํ, เยน อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อารามे, เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามา’ติ. อถ ไช มยํ ภนฺเต, เยน อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อารามे, เตนฺอุปสงฺกมิมฺห; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญตติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทิมฺห; สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทิมฺห. เอกมณฺตํ นิสินฺเน ไช อเมห ภนฺเต เต อญฺญตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจํ ‘สมโณ อาวุโส โคตโม กามานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปติ, มยฺมปิ กามานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปม; สมโณ อาวุโส โคตโม ฐปานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปติ, มยฺมปิ ฐปานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปม; สมโณ อาวุโส โคตโม เวทนานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปติ, มยฺมปิ เวทนานํ ปริญฺจํ ปญฺจเปม. อิทฺ โน อาวุโส โก วิเสโส โก อธิปฺปาโย ก็ นานาภรณํ สมณฺสสุ วา โคตมฺสสุ อมฺหากํ วา, ยทิทํ ฌมฺมเทสฺนาย วา ฌมฺมเทสํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนินฺ’ติ ? อถ ไช มยํ ภนฺเต เตสํ อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิมฺห นปฺปฏิโกสีมฺห; อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกสีตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺห ‘ภควโต สนฺติเก เอตฺสสุ ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา’ติ.

^๑ มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกํ พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬารามณ์ เล่ม ๑๒

^๒ อ.ม. อธิปฺปาโย

[๑๖๕] เอรว่าทโน ภิกขเว อญฺญตติตฺติยา ปริพฺพาสกา เอวมสฺส วจฺนียา “โก ปนาวุโส กามานํ อสฺสาโท โก อาทึนโว ก็ นิสฺสรณํ ? โก ฐปานํ อสฺสาโท โก อาทึนโว ก็ นิสฺสรณํ ? โก เวทนานํ อสฺสาโท โก อาทึนโว ก็ นิสฺสรณน”ติ ? เอรํ ปุณฺณสา ภิกขเว อญฺญตติตฺติยา ปริพฺพาสกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ, อุตฺตริยจ วิสามํ อาปชฺชิสฺสนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ยถาตํ ภิกขเว อวิสยสฺมึ. นานนตํ ภิกขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺเีย ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย อิมสํ ปญฺหานํ เวยยากรณน จิตฺตํ อารายะย อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสวเกน วา อิตฺโต วา ปน สุตฺวา.

[๑๖๖] โก จ ภิกขเว กามานํ อสฺสาโท ? ปญฺจิเม ภิกขเว กามคฺคณา. กตเม ปญฺจ ? จกฺขุ วิญญะยยา ฐปา อิกฺขุจา กนฺตา มนาปา ปิยฐปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา. โสตฺวิญญะยยา สทฺทา ๗เปฯ ฆานวิญญะยยา คนฺธา... ชิวหาวิญญะยยา รสา... กายวิญญะยยา ฌญฺจพฺพา อิกฺขุจา กนฺตา มนาปา ปิยฐปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา. อิมะ ไซ ภิกขเว ปญฺจ กามคฺคณา. ยํ ไซ ภิกขเว อิมะ ปญฺจ กามคฺคเณ ปฏิจฺจ อุมฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ; อयํ กามานํ อสฺสาโท.

[๑๖๗] โก จ ภิกขเว กามานํ อาทึนโว ? อธิ ภิกขเว กุลปฺตฺโต, เยน สิปฺปญฺจนาเนน ชีวิกํ กปฺเปติ: ยทิ มุทฺธาย^๓ ยทิ คณฺณาย ยทิ สงฺขานเนน ยทิ กสิยา ยทิ วณฺชิชฺชาย ยทิ ไครุกฺขน ยทิ อิสฺสตฺเถน ยทิ ราชปฺริเสน ยทิ สิปฺปปญฺจตฺเรน, สีสฺส ปฺรกฺขโต อุนฺหสฺส ปฺรกฺขโต ทํสมกสฺวาตา ตปฺสริสฺสสมฺพสฺเสหิ วิสฺสमानิ ชุปฺปิปาสา ยมียมาโน. อยมฺปิ ภิกขเว กามานํ อาทึนโว สนนฺทิจฺโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ. ตสฺส เจ ภิกขเว กุลปฺตฺตสฺส เอรํ อญฺจหโต ฆญฺโต วายมโต เต โภคา นาภินิพฺพชฺชนฺติ, โส โสจติ กิลมฺติ ปรีเทวติ อฺรตฺตาฬิ กนฺทติ สมฺโมหํ อาปชฺชติ “โมหํ วต เม อญฺจจानํ, อมฺโล วต เม วายาโม”ติ; อยมฺปิ ภิกขเว กามานํ อาทึนโว สนนฺทิจฺโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ. ตสฺส เจ ภิกขเว กุลปฺตฺตสฺส เอรํ อญฺจหโต ฆญฺโต วายมโต เต โภคา อภินิพฺพชฺชนฺติ, โส เตสํ โภคานํ อารกฺขาธิกรณํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ “กีนฺติ เม โภเค เนว ราชานิ หเรยฺยํ, น จีรา หเรยฺยํ, น อคฺคิ ทฺเหยฺย, น อุกกํ วเหยฺย, น อปฺปิยา ทายาทา หเรยฺยน”ติ. ตสฺส เอรํ อารกฺขโต โคปฺยโต เต โภเค ราชานิ วา หรณฺติ, จีรา วา หรณฺติ, อคฺคิ วา ทฺหติ, อุกกํ วา วหติ, อปฺปิยา ทายาทา วา หรณฺติ, โส โสจติ กิลมฺติ ปรีเทวติ อฺรตฺตาฬิ กนฺทติ สมฺโมหํ อาปชฺชติ “ยมฺปิ เม อโหสิ, ตมฺปิ โน นตฺถิ”ติ; อยมฺปิ ภิกขเว กามานํ อาทึนโว สนนฺทิจฺโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ.

[๑๖๘] ปุณ จปฺริ ภิกขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ราชานิปี ราชูหิ วิวทฺติ, ชตฺติยาปี ชตฺติเยหิ วิวทฺติ, พฺรหฺมณฺปาปี พฺรหฺมณฺเณหิ วิวทฺติ, คนฺปตีปี คนฺปตีหิ วิวทฺติ, มาตาปี ปฺตฺเตน วิวทฺติ, ปฺตฺโตปี มาตรา วิวทฺติ, ปีตาปี ปฺตฺเตน วิวทฺติ, ปฺตฺโตปี ปีตรา วิวทฺติ, ภาตาปี ภาตรา วิวทฺติ, ภาตาปี ภคินิยา วิวทฺติ, ภคินีปี ภาตรา วิวทฺติ, สหาโยปี สหาเยน วิวทฺติ, เต ตตฺถ กลหวิคฺคหวิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ ปาณฺหิปี อุมฺกมฺนฺติ, เลทฺทฺหิปี

³ อ.ม. มุทฺธาย

อุปกกมนฺติ, ทณฺเฑหิปี อุปกกมนฺติ, สตุเถหิปี อุปกกมนฺติ. เต ตตฺถ มรณมฺปี นิคฺจจฺณตฺติ
มรณมตฺตมฺปี ทุกฺขํ. อยมฺปี ภิกฺขเว กามานํ อาทীনโว สนฺทิกฺกุจฺจิกโก ทุกฺขกฺขณฺโณ กามเหตุ กามนิทานํ
กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ.

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ อสิจฺฉมํ คเหตุวา
ธนฺกฺลาปํ สนนฺยหิตฺวา อุกฺโกตฺตพฺพหุ⁴ สงฺคามํ ปกฺขนฺทนต์ อสฺสสุปี ขิปปมาเนสุ สตฺตีสฺสุปี
Xiปปมานาสฺสุ อสฺสสุปี วิชฺชิตฺตลนฺเตสุ, เต ตตฺถ อสฺสุหิปี วิชฺฌนฺติ, สตฺตติยาปี วิชฺฌนฺติ, อสฺสินาปี สีสํ
จฺินฺทนต์. เต ตตฺถ มรณมฺปี นิคฺจจฺณตฺติ มรณมตฺตมฺปี ทุกฺขํ. อยมฺปี ภิกฺขเว กามานํ อาทীনโว
สนฺทิกฺกุจฺจิกโก ทุกฺขกฺขณฺโณ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ.

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ อสิจฺฉมํ คเหตุวา
ธนฺกฺลาปํ สนนฺยหิตฺวา อญฺญาวเลปนา⁵ อุปการิโย ปกฺขนฺทนต์ อสฺสสุปี ขิปป มาเนสุ สตฺตีสฺสุปี
Xiปปมานาสฺสุ อสฺสสุปี วิชฺชิตฺตลนฺเตสุ, เต ตตฺถ อสฺสุหิปี วิชฺฌนฺติ, สตฺตติยาปี วิชฺฌนฺติ, จกณฺณยาปี⁶
โอสฺสิจฺฉนฺติ, อภิวคฺเคนปี โอมทนต์, อสฺสินาปี สีสํ จฺินฺทนต์. เต ตตฺถ มรณมฺปี นิคฺจจฺณตฺติ
มรณมตฺตมฺปี ทุกฺขํ. อยมฺปี ภิกฺขเว กามานํ อาทীনโว สนฺทิกฺกุจฺจิกโก ทุกฺขกฺขณฺโณ กามเหตุ กามนิทานํ
กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ.

[๑๖๙] ปุณ จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ สนฺธิมฺปี
จฺินฺทนต์, นิลโลปมฺปี หรณฺติ, เอกาคาริกมฺปี กโรนฺติ, ปริปนฺเถปี ติฏฺฐนฺติ, ปรรทรรมฺปี คจฺจจฺณตฺติ.
ตเมณฺ รากฺขาโน คเหตุวา วิวิธา กมฺมการณนา⁷ กาเรนฺติ: กสาหิปี ตาเพนฺติ, เวตฺเตหิปี ตาเพนฺติ,
อทฺตมทณฺทเทหิปี ตาเพนฺติ, หตฺถมฺปี จฺินฺทนต์, ปาทมฺปี จฺินฺทนต์, หตฺถปาทมฺปี จฺินฺทนต์,
กณฺณมฺปี จฺินฺทนต์, นาสมฺปี จฺินฺทนต์, กณฺณนาสมฺปี จฺินฺทนต์, พิลฺงคฺคาลิกมฺปี กโรนฺติ,
สงฺขมฺมุตฺติกมฺปี กโรนฺติ, ราหุขมฺปี กโรนฺติ, โชติมาลิกมฺปี กโรนฺติ, หตฺถปชฺชิตฺติกมฺปี กโรนฺติ,
เอรกวตฺตติกมฺปี กโรนฺติ, จีรกวาสิกมฺปี กโรนฺติ, เอณฺเณยฺยกมฺปี กโรนฺติ, พพิสมฺมสิกมฺปี กโรนฺติ,
กหาปณิกมฺปี กโรนฺติ, ขารापตฺตจฺฉิกมฺปี กโรนฺติ, ปลิขปฺริวตฺตติกมฺปี กโรนฺติ, ปลาลปฺจกมฺปี
กโรนฺติ, ตตฺเตนปี เตเลนฺ โอสฺสิจฺฉนฺติ, สุนฺเขหิปี ขาทาเปนฺติ, ชีวนฺตมฺปี สฺสุเล อุตฺตาเสนฺติ, อสฺสินาปี
ซิสํ จฺินฺทนต์. เต ตตฺถ มรณมฺปี นิคฺจจฺณตฺติ มรณมตฺตมฺปี ทุกฺขํ. อยมฺปี ภิกฺขเว กามานํ อาทীনโว
สนฺทิกฺกุจฺจิกโก ทุกฺขกฺขณฺโณ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ.

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ กาเยนฺ ทฺวจฺจิตฺ
จฺจรณฺติ, วาจาเยนฺ ทฺวจฺจิตฺ จฺจรณฺติ, มนฺสาเยนฺ ทฺวจฺจิตฺ จฺจรณฺติ; เต กาเยนฺ ทฺวจฺจิตฺ จฺจิตฺวา วาจาเยนฺ ทฺวจฺจิตฺ
จฺจิตฺวา มนฺสาเยนฺ ทฺวจฺจิตฺ จฺจิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมณฺนา อปายํ ทฺวคฺคตฺติ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ.

⁴ ส.อ. อุกโกตตพพหุ

⁵ ส.อ.ม.อ. อญญาวเลปนา

⁶ ส.อ. ปกุกกุจฺจียา; อ.ม. จกณณายา

⁷ ก. กมมการณานิ

อยมปิ ภิกขเว กามานํ อาทีนโว สมปรายโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
กามานเมว เหตุ.

[๑๗๐] ภิกขเว กามานํ นิสฺสรณํ ? โย โข ภิกขเว กามेषฺสุ อนุทราควินโย อนุทราคป
ปหานํ อิทํ กามานํ นิสฺสรณํ.

เย हि เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา เอวํ กามานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต
อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต วต สามํ วา กามे
ปริชานิสฺสํนฺติ, ปริ วา ตถตฺตตาย สมฺมาทเปสฺสํนฺติ, ยถาปฺปฏิปนฺโน กามे ปริชานิสฺสํตฺติ เนตํ จานํ
วิจฺชติ. เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา เอวํ กามานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต
อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต วต สามํ วา กามे
ปริชานิสฺสํนฺติ, ปริ วา ตถตฺตตาย สมฺมาทเปสฺสํนฺติ, ยถา ปฺฏิปนฺโน กามे ปริชานิสฺสํตฺติ จานเมตํ
วิจฺชติ.

[๑๗๑] โก จ ภิกขเว ฐปานํ อสฺสาทอ ? เสยฺยถาปิ ภิกขเว ขตฺติยกณฺเฑว วา
พฺราหฺมณกณฺเฑว วา คหปติกณฺเฑว วา ปณฺณรสฺสวสฺสทฺเทสิกา วา โสฬสวสฺสทฺเทสิกา วา
นาติทฺสมา นาติรสฺสา นาติกิสฺสา นาติถฺฐา นาติกาฬิกา^๘ นาจฺเจทาตา, ปรมฺหา สฺวา ภิกขเว ตสฺมี
สมเย สฺสุภา วณฺณนิภาติ. เอวํ ภนฺเต. ยํ โข ภิกขเว สฺสุภํ วณฺณนิภํ ปฏฺิจฺจ อปฺปชฺชติ สฺสุภํ โสมนสฺสํ
ออยํ ฐปานํ อสฺสาทอ.

โก จ ภิกขเว ฐปานํ อาทีนโว ? อิทํ ภิกขเว ตเมว ภคินี ปสฺสเสยฺย อปเรน สมเยน อาสีติกํ
วา นาวุตฺติกํ วา วสฺสสฺสํ วา ชาตียา ชิณฺณํ โคปานสิวํโก โภคคํ ทนฺทปรายนํ ปเวธมานํ คจฺฉนฺตี
อาตุรํ คตโยพฺพนํ ขณฺฑทนต์^๙ ปลิตเกสฺส^{๑๐} วิณฺณํ ขลิตสิริ วลินํ ติลกาหตคตฺตํ. ตํ ก็ มณฺเฑถ ภิกขเว:
ยา ปุริมา สฺสุภา วณฺณนิภา, สฺวา อนฺตรหิตา, อาทีนโว ปาตุญฺโถติ ? เอวํ ภนฺเต. อยมปิ ภิกขเว
ฐปานํ อาทีนโว.

ปุณ จปรี ภิกขเว ตเมว ภคินี ปสฺสเสยฺย อาพาธิกํ ทุกฺขิตํ พาฬฺหคิลานํ สเก มุตตกริเส
ปลิปนํ เสมานํ อญฺเญหิ วุฏฺฐาปิยมานํ อญฺเญหิ สมฺปเวสียมานํ.^{๑๑} ตํ ก็ มณฺเฑถ ภิกขเว: ยา
ปุริมา สฺสุภา วณฺณนิภา, สฺวา อนฺตรหิตา, อาทีนโว ปาตุญฺโถติ ? เอวํ ภนฺเต. อยมปิ ภิกขเว ฐปานํ
อาทีนโว.

[๑๗๒] ปุณ จปรี ภิกขเว ตเมว ภคินี ปสฺสเสยฺย สรีริ สิวถิกาย จฺจุทิตํ เอกาหมตํ วา
ทวิหมตํ วา ตีหมตํ วา จุฑฺฐมาตกํ วินีลํ วิปฺพุพฺกชาตํ. ตํ ก็ มณฺเฑถ ภิกขเว: ยา ปุริมา สฺสุภา
วณฺณนิภา, สฺวา อนฺตรหิตา, อาทีนโว ปาตุญฺโถติ ? เอวํ ภนฺเต. อยมปิ ภิกขเว ฐปานํ อาทีนโว.

^๘ จ.ม. นาติกาฬิ

^๙ ก.อ. ขณฺฑทนต์

^{๑๐} ก.อ. ปลิตเกส

^{๑๑} จ.ม.อ. สํเวสียมาน

ປຸ່ນ ຈຳປີ ກົກໜາວ ຕະເມວ ກັດຕິນີ້ ປ່ອຍເສຍ ສຽງ ສິລະຄາຍ ອຸທຸທິດໍ ກາເກຫີ ວາ ພູພູມານໍ
 ດຶຊເລເນຫີ ວາ ພູພູມານໍ ຄຸລເລຫີ ວາ ພູພູມານໍ ສຸວາເນຫີ ວາ ພູພູມານໍ ສິງຄາເລຫີ ວາ ພູພູມານໍ ວິວເຫີ
 ວາ ປາດນກຊາຕິເກຕຫີ ພູພູມານໍ. ຕໍ່ ກໍ່ ມະນຸບຸດ ກົກໜາວ: ຢາ ປຸຣິມາ ສຸກາ ວຸດຸດນິກາ, ສາ ອນຸຕຣຫິຕາ,
 ອາທິນໂວ ປາຕຸກູໂຕຕີ ? ເອວໍ ການຸເຕ. ອຍມຸປີ ກົກໜາວ ຮູປານໍ ອາທິນໂວ.

ปุ่น จปรี่ ภิกขเว ตเมว ภคินี ปสฺสเสยฺย สรีรํ สีวธิกาย ฉทฺทิตํ อญฺญจิกสงฺขลิกํ สมํสโลหิตํ
 นหฺนารุสมฺพนํ ๔เปฯ อญฺญจิกสงฺขลิกํ นิมนํสโลหิตมกฺขิตํ นหฺนารุสมฺพนํ ๔เปฯ อญฺญจิกสงฺขลิกํ อปคต
 มํสโลหิตํ นหฺนารุสมฺพนํ ๔เปฯ อญฺญจิกานิ อปคตสมฺพนฺธานิ ทิสาวทิสฺสา วิกฺขิตฺตานิ อญฺเณน
 หตฺถญฺจิกํ อญฺเณน ปาทญฺจิกํ ชงฺกญฺจิกํ อญฺเณน อญฺญญฺจิกํ อญฺเณน กญฺญญฺจิกํ อญฺเณน ปิญฺญญฺจิกํ
 อญฺเณน ฆาฏญฺญจิกํ อญฺเณน อญฺญญฺจิกํ อญฺเณน พาหุญฺจิกํ อญฺเณน อํสญฺจิกํ อญฺเณน คีวญฺจิกํ
 อญฺเณน หนฺญญฺจิกํ อญฺเณน ทนฺตญฺจิกํ อญฺเณน สีสกฺกฺกานํ. ตํ กิ มญฺเณน ภิกขเว: ยฯ ปุริมา สุภา
 วณฺณนิภา, สฯ อนฺตรหิตา, อาทินโว ปาตฺตญฺโตติ ? เอรํ ภนฺเต. อยมฺปิ ภิกขเว รุปานํ อาทินโว.

[illegible]

กฤษฎา ภิภูเว รุปานัน นิสุสรณ์ ? โย ภิภูเว รุเปสุ ฌนุทราควินโย ฌนุทราคปฺหานัน. อิทํ
รุปานัน นิสุสรณ์.

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา เอวํ รูปานํ อสฺสาทญจ อสฺสาทโต
อาทีนวญจ อาทีนวโต นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต วต สามํ วา รูปे
ปริชานิสฺสณฺติ, ปริ วา ตถตฺตาย สมากเปสฺสณฺติ. ยถาปฺปฏิปนฺโน รูปे ปริชานิสฺสตีติ เนตํ จานํ
วิซฺชตี.

เย จ ไข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา เอวံ รูปานํ อสฺสาทนฺจ อสฺสาทโต
 อาทีนฺวญฺจ อาทีนฺวโต นิสฺสธณฺญจ นิสฺสธณฺโต ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต วต สามํ วา รูปे
 ปริชานิสฺสณฺติ, ปริ วา ตถตฺตาย สมาทเปสฺสณฺติ, ยถาปปฏิปนฺโน รูปे ปริชานิสฺสตีติ จานเมตํ
 วิชฺชตี.

[๑๗๓] ไก่ จ ภัณฑเว เวทนานํ อสสาโท ? อธิ ภัณฑเว ภัณฑุ วิวิจเจว กาเมหิ วิวิจเจ
 อสเสหิ ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปัตติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมปฺปชฺช วิหริติ. ยสฺมึํ สมเย ภัณฑเว
 ภัณฑุ วิวิจเจว กาเมหิ วิวิจเจ อสเสหิ ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปัตติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ
 อุปสมปฺปชฺช วิหริติ, เนว ตสฺมึํ สมเย อตตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปฺรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น
 อญฺยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อพฺยาปชฺฌนฺเวยว ตสฺมึํ สมเย เวทนํ เวเทติ. อพฺยาปชฺฌนฺปรมาหํ ภัณฑเว
 เวทนานํ อสสาทํ วทามิ.

[illegible]

อพฺยาปชฺฌปรมาหํ ภิกฺขเว เวทนานํ อสฺสาทํ วทามิ.

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสฺสเวเตติ, ยนฺตํ อริยา อาจิณฺชนฺติ ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ. ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา ฅเปฯ วิหฺรติ, เนว ตสฺมี สมเย ฅเปฯ เวเตติ อพฺยาปชฺฌปรมาหํ ภิกฺขเว เวทนานํ อสฺสาทํ วทามิ.

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺตงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสุทธี จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ. ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขสฺส จ ฅเปฯ วิหฺรติ, เนว ตสฺมี สมเย อตฺตพฺยาพาธายปี เจเตติ, น พรพฺยาพาธายปี เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปี เจเตติ, อพฺยาปชฺฌเวยว ตสฺมี สมเย เวทนํ เวเตติ. อพฺยาปชฺฌปรมาหํ ภิกฺขเว เวทนานํ อสฺสาทํ วทามิ.

[๑๗๔] โก จ ภิกฺขเว เวทนานํ อาทีนโว ? ยํ ภิกฺขเว เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณาม ฌมฺมา. อयํ เวทนานํ อาทีนโว.

ภิกฺขเว ภิกฺขเว เวทนานํ นิสฺสรณํ ? โย ภิกฺขเว เวทนาสุ ฌนฺทราควินโย ฌนฺทราคปฺปหานํ อิทํ เวทนานํ นิสฺสรณํ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา เอวํ เวทนานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต วต สามํ วา เวทนา¹² ปริชานิสฺสนฺติ, ปริ วา ตถตฺตตาย สมาทเปสฺสนฺติ, ยถาปฏฺิปปนฺโน เวทนา ปริชานิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตี. เย จ ไซ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา เอวํ เวทนานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต วต สามํ วา เวทนา ปริชานิสฺสนฺติ ปริ วา ตถตฺตตาย สมาทเปสฺสนฺติ ยถาปฏฺิปปนฺโน เวทนา ปริชานิสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชตีติ.

อิทมวโจ ภควา; อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทฺนฺติ.

มหาทุกฺขกฺขนฺธสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ตติยํ.

¹² จ.ม. เวทนํ

๓. มหาทุกขัขันธสูตร ว่าด้วยกองทุกข์ สุตระใหญ่ ปัญหาของปริพาชก

[๑๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี เวลานั้น ภิกษุเหล่านั้นได้มีความ คิดว่า “ยังเข้าอยู่ที่จะเที่ยวไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ทางที่ดี พวกเราเข้าไปยัง อารามของอัญญเดียรถียปริพาชกกันเถิด” แล้วพากันเข้าไปยังอารามของอัญญเดียรถีย ปริพาชก แล้วได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร

อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกับหมู่ภิกษุนั้นว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดม บัญญัติการละกามทั้งหลาย แม้พวกเราบัญญัติการละกามทั้งหลาย พระสมณโคดมบัญญัติการละรูปทั้งหลาย แม้พวกเราบัญญัติการละรูปทั้งหลาย พระสมณโคดมบัญญัติการละเวทนาทั้งหลาย แม้พวกเราบัญญัติการละเวทนาทั้งหลาย ในข้อนี้ มีความแปลกกันอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร และมีการกระทำต่างกันอย่างไร ระหว่างการแสดงธรรมหรือการพราศสอนของพระสมณโคดมกับการแสดงธรรมหรือการพราศสอนของพวกเรา”

ภิกษุเหล่านั้นไม่ยินดี ไม่คัดค้านคำที่อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว ครั้นไม่ยินดี ไม่คัดค้านแล้วจึงลุกจากที่นั่งจากไปด้วยตั้งใจว่า “เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำกล่าวนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

[๑๖๔] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เช้าวันนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลาย ครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ข้าพระองค์ทั้งหลาย ได้มีความคิดว่า “ยังเข้าอยู่ที่จะเที่ยวไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ทางที่ดี พวกเราเข้าไปยังอารามของอัญญเดียรถียปริพาชกกันเถิด” จึงพากันเข้าไปยังอารามของ อัญญเดียรถียปริพาชก แล้วได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกับข้าพระองค์ทั้งหลายว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมบัญญัติการละกามทั้งหลาย แม้พวกเราบัญญัติการละกามทั้งหลาย พระสมณโคดมบัญญัติการละรูปทั้งหลาย แม้พวกเราบัญญัติการละรูปทั้งหลาย พระสมณโคดมบัญญัติการละเวทนาทั้งหลาย แม้พวกเราบัญญัติการละเวทนาทั้งหลาย ในข้อนี้ มีความแปลกกันอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร และมีการกระทำต่างกันอย่างไร ระหว่างการแสดงธรรมหรือการพราศสอนของพระสมณโคดมกับการแสดงธรรมหรือการพราศสอนของพวกเรา” ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ยินดี ไม่คัดค้านคำที่อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว ครั้นไม่ยินดี ไม่คัดค้านแล้วจึงลุกจากที่นั่งจากไปด้วยตั้งใจว่า “เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำกล่าวนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

คุณ โทษ และการสลัดออกไปจากกาม

[๑๖๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงกล่าวตอบ พวกอัญญเดียรถียปริพาชกผู้มิวาทะอย่างนั้น อย่างนี้ว่า “อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นการสลัดออกไปจากกามทั้ง

หลาย อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นการสลัดออกไปจากรูปทั้งหลาย อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นการสลัดออกไปจากเวทนาทั้งหลาย” พวกอัญญเดียรถียับริพาชกถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนั้นแล้ว จักไม่พอใจ และจักต้องถึงความคับแค้นอย่างยิ่ง ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะชื่อนั้นมิใช่วิสัย ภิกษุทั้งหลาย ก็ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เมื่อเว้น ตถาคต สาวกของตถาคต หรือบุคคลพึงคำสั่งสอนของเราตถาคตเสียแล้ว เรายังไม่เห็นผู้ที่จะพึงทำจิตให้ ยินดีตอบปัญหานี้ได้

[๑๖๖] ภิกษุทั้งหลาย อะไรเล่า เป็นคุณแห่งกามทั้งหลาย

คือ กามคุณ ๕ ประการนี้

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่จะพึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด

๒. เสียงที่จะพึงรู้แจ้งทางหู ...

๓. กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งทางจมูก ...

๔. รสที่จะพึงรู้แจ้งทางลิ้น ...

๕. โสภณวัตถุที่จะพึงรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด

กามคุณมี ๕ ประการนี้แล

การที่สุข โสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยกามคุณ ๕ ประการ นี้ชื่อว่าเป็นคุณแห่ง กามทั้งหลาย

[๑๖๗] ภิกษุทั้งหลาย **อะไรเล่า เป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย**

คือ กุลบุตรในโลกนี้เลี้ยงชีวิตด้วยการมีศิลปะใด คือ ด้วยการนับคะแนน การคำนวณ การนับจำนวน การไถ การค้าขาย การเลี้ยงโค การยิงธนู การรับราชการ หรือด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง อุดทนต่อความหนาว ตระกตรำต่อความร้อน เตื่อร้อนเพราะสัมผัสแห่งเลื้อบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน (และ) ตายเพราะความหิวกระหาย แม้ชื่อนี้ก็ชื่อว่าเป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่จะพึงเห็นได้เอง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

ถ้าเมื่อกุลบุตรนั้นขยัน พากเพียร พยายามอยู่อย่างนี้ โภคสมบัติเหล่านั้นย่อมไม่สัมฤทธิ์ผล เขาเศร้าโศก ลำบาก รำพัน ตีอก คร่ำครวญ ถึงความหลงเพื่อว่า “ความขยันของเราเป็นโมฆะหนอ ความพยายามของเราก็ไม่มีผลเลยหนอ” แม้ชื่อนี้ก็ชื่อว่าเป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่จะพึงเห็นได้เอง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

ถ้าเมื่อกุลบุตรนั้นขยัน พากเพียร พยายามอยู่อย่างนี้ โภคสมบัติเหล่านั้น ย่อมสัมฤทธิ์ผล เขากลับเสวยทุกข์ทรมานอันมีเหตุมาจากการรักษาโภคสมบัติเหล่านั้นว่า “ทำอย่างไร พระราชาจะไม่พึงริบโภคสมบัติทั้งหลายของเรา พวกโจรจะไม่พึงลักไป ไฟจะไม่พึงไหม้ น้ำจะไม่พึงพัดไป หรือทายาทผู้ไม่เป็นที่รักจะไม่พึงแย่งไป” เมื่อกุลบุตรนั้นรักษาคุ้มครองอยู่อย่างนี้ พระราชาริบโภคสมบัตินั้นไปก็ดี พวกโจร ปล้นเอาไปก็ดี ไฟไหม้เสียก็ดี น้ำพัดไปก็ดี ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักแย่งเอาไปก็ดี เขาเศร้าโศก ลำบาก รำพัน ตีอก คร่ำครวญ ถึงความหลงเพื่อว่า “สิ่งใดเคยเป็นของเรา แม้สิ่งนั้นก็ไม่เป็นของเรา”

ภิกษุทั้งหลาย แม้ชื่อนี้ก็ชื่อว่าเป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่จะพึงเห็นได้เอง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

[๑๖๘] อีกประการหนึ่ง เพราะกามเป็นเหตุ เพราะกามเป็นต้นเหตุ เพราะกามเป็นเหตุเกิด เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล พระราชาทรงวิวาทกับพระราชาก็ได้ กษัตริย์วิวาทกับกษัตริย์ก็ได้ พราหมณ์วิวาทกับพราหมณ์ก็ได้ คหบดีวิวาทกับคหบดีก็ได้ มารดาวิวาทกับบุตรก็ได้ บุตรวิวาทกับมารดาก็ได้ บิดา

วิวาทกับบุตรก็ได้ บุตรวิวาทกับบิดาก็ได้ พี่ชายน้องชายวิวาทกับพี่ชายน้องชายก็ได้ พี่ชายน้องชายวิวาทกับพี่สาวน้องสาวก็ได้ พี่สาวน้องสาววิวาทกับพี่ชายน้องชายก็ได้ สหายวิวาทกับสหายก็ได้ ชนเหล่านั้นก่อการทะเลาะ ก่อการแก่งแย่ง และก่อการวิวาทกันในที่นั้น ทำร้ายกันและกันด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศาสตราบ้าง ชนเหล่านั้นจึงเข้าถึงความตายบ้าง ทุกข์ปางตายบ้าง¹³ แม้ข้อนี้ ก็ชื่อว่า เป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่จะพึงเห็นได้เอง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

อีกประการหนึ่ง เพราะกามเป็นเหตุ เพราะกามเป็นต้นเหตุ เพราะกามเป็นเหตุเกิด เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลาย ชนทั้งหลายถือดาบและโล่ จักรณูปาดลูกศรแล้ววิ่งเข้าสู่สงคราม ปะทะกันทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อพวกเขาถึงลูกศรไปบ้าง พุ่งหอกไปบ้าง กวาดแกว่งดาบฟันกันบ้าง ชนเหล่านั้นถูกลูกศรเสียบเอาบ้าง ถูกหอกแทงเอาบ้าง ถูกดาบตัดศีรษะบ้าง ชนเหล่านั้นจึงเข้าถึงความตายบ้าง ทุกข์ปางตายบ้าง แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า เป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่จะพึงเห็นได้เอง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

อีกประการหนึ่ง เพราะกามเป็นเหตุ เพราะกามเป็นต้นเหตุ เพราะกามเป็นเหตุเกิด เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลาย ชนทั้งหลายถือดาบและโล่ จักรณูปาดลูกศรแล้ววิ่งเข้าไปยังเชิงกำแพงที่ฉาบด้วยเปือกตมร้อน เมื่อพวกเขาถึงลูกศรไปบ้าง พุ่งหอกไปบ้าง กวาดแกว่งดาบฟันกันบ้าง ชนเหล่านั้นถูกลูกศรเสียบเอาบ้าง ถูกหอกแทงเอาบ้าง ถูกมูลโคร้อนรดบ้าง ถูกคราดสับบ้าง ถูกดาบตัดศีรษะบ้าง ชนเหล่านั้นจึงเข้าถึงความตายบ้าง ทุกข์ปางตายบ้าง

ภิกษุทั้งหลาย แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า เป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่จะพึงเห็นได้เอง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

[๑๖๙] อีกประการหนึ่ง เพราะกามเป็นเหตุ เพราะกามเป็นต้นเหตุ เพราะกามเป็นเหตุเกิด เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลาย ชนทั้งหลายตัดช่องย่องเบาบ้าง ขโมยยกเคี้ยวบ้าง ปล้นบ้านบ้าง ดักจู่ในทางเปลี่ยวบ้าง ละเมิดภรรยาผู้อื่นบ้าง พระราชาที่รับสั่งให้จับเขาลงอาญาด้วยประการต่าง ๆ คือ เชี่ยนด้วยแสบ้าง เชี่ยนด้วยหวายบ้าง ตีด้วยไม้พลองบ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและเท้าบ้าง ตัดใบหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งใบหูและจมูกบ้าง วางก้อนเหล็กแดงบนศีรษะบ้าง ถลกหนังศีรษะแล้วขัดให้ขาวเหมือนสังข์บ้าง เอาไฟยัดปากจนเลือดไหลเหมือนปากกรามบ้าง เอาผ้าพันตัวรดน้ำมันแล้วจุดไฟเผาบ้าง พันมือแล้วจุดไฟต่างคบบ้าง ถลกหนังตั้งแต่คอถึงข้อเท้าให้ลุกเดินเหยียบหนังจนล้มลงบ้าง ถลกหนังตั้งแต่คอถึงข้อมือ ทำให้มองดูเหมือนนุ่นผ้าคารองบ้าง สวมปลอกเหล็กที่ข้อศอกและเข่าแล้วเสียบหลาวทั้งห้าทิศเอาไฟเผาบ้าง ใช้เบ็ดเกี่ยวหนังเนื้อเอ็นออกมาบ้าง เชี่ยนเนื้อออกเป็นแวนๆ เหมือนเหรียญกษาปณ์บ้าง เชี่ยนหนังเนื้อ เอ็นออกเหลือไว้แต่กระดูกบ้าง ใช้หลาวแทงช่องหูให้ทะลุถึงกันบ้าง เสียบให้ติดดินแล้วจับเขาหมุนได้รอบบ้าง ทบกระดูกให้แหลกแล้วถลกหนังออกเหลือไว้แต่กองเนื้อเหมือนตังโปไม้บ้าง รดตัวด้วยน้ำมันที่กำลังเดือดพล่านบ้าง ให้สุนัขกัดกินจนเหลือแต่กระดูกบ้าง ให้นอนบนหลาวทั้งเป็นบ้าง ตัดศีรษะออกด้วยดาบบ้าง¹⁴ ชนเหล่านั้นจึงเข้าถึงความตายบ้าง ทุกข์ปางตายบ้าง แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า เป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่จะพึงเห็นได้เอง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

¹³ ดูเทียบ ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๒/๒๔๔

¹⁴ ดูเทียบ ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๕๕/๑๘๗-๑๘๘

อีกประการหนึ่ง เพราะกามเป็นเหตุ เพราะกามเป็นต้นเหตุ เพราะกามเป็น เหตุเกิด เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลาย ชนทั้งหลายประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต ครั้นประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตแล้ว หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก

ภิกษุทั้งหลาย แม้ข้อนี้ก็ถือว่าเป็นโทษแห่งกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ในสัมปรายภพ มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นเหตุเกิด เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล

[๑๗๐] ภิกษุทั้งหลาย **อะไรเล่า เป็นการสลัดออกไปจากกามทั้งหลาย**

คือ การกำจัดฉันทราคะ¹⁵ การละฉันทราคะในกามทั้งหลาย นี่คือการสลัดออกไปจากกามทั้งหลาย

สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งไม่รู้ชัดคุณแห่งกามทั้งหลายว่าเป็นคุณ ไม่รู้ชัดโทษแห่งกามทั้งหลายว่าเป็นโทษ และไม่รู้ชัดการสลัดออกไปจากกามทั้งหลายว่าเป็นการสลัดออกไปตามความเป็นจริงอย่างนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเหล่านั้นจักรอบรู้กามทั้งหลายเอง หรือจักชักชวนผู้อื่นเพื่อให้รู้ อย่างนั้น และผู้ปฏิบัติแล้วก็จักรอบรู้กามทั้งหลายได้ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งรู้ชัดคุณแห่งกามทั้งหลายว่าเป็นคุณ รู้ชัดโทษแห่งกามทั้งหลายว่าเป็นโทษ และรู้ชัดการสลัดออกไปจากกามทั้งหลายว่าเป็นการสลัดออกไปตามความเป็นจริงอย่างนั้น เป็นไปได้ที่พวกเขาเหล่านั้นจักรอบรู้กามทั้งหลายได้เอง หรือจักชักชวนผู้อื่นเพื่อให้รู้ อย่างนั้น และผู้ปฏิบัติตามแล้วก็จักรอบรู้กามทั้งหลายได้

คุณ โทษ และการสลัดออกไปจากรูป

[๑๗๑] ภิกษุทั้งหลาย **อะไรเล่า เป็นคุณแห่งรูปทั้งหลาย**

คือ กษัตริย์สาว พราหมณ์สาว หรือคหบดีสาว มีอายุ ๑๕ ปี หรือ ๑๖ ปี ไม่สูงเกินไป ไม่ต่ำเกินไป ไม่ผอมเกินไป ไม่อ้วนเกินไป ไม่ดำเกินไป ไม่ขาวเกินไป แม้ฉันทราคะ ในสมัยนั้น หญิงสาวผู้นั้นย่อมเป็นผู้งดงาม เปล่งปลั่งอย่างยิ่ง ฉันทราคะมิใช่หรือ”

ภิกษุทั้งหลายพากันกราบทูลว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย การที่สุข โสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัย ความงาม ความเปล่งปลั่ง นี่ถือว่าเป็นคุณแห่งรูปทั้งหลาย

อะไรเล่า เป็นโทษแห่งรูปทั้งหลาย

คือ บุคคลพึงเห็นสาวน้อยคนนั้นในโลกนี้โดยสมัยอื่นว่ามีอายุ ๔๐ ปี ๕๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปีโดยกำเนิด เป็นคนแก่ มีสีไคร้คดคดงกลอนเรือน มีหลังงอ ถือไม้เท้า เดินงก ๆ เงิน ๆ ไป กระสับกระส่าย ผ่านวัยไปแล้ว ฟันหัก ผมหงอก หัวโกร๋น หัวล้าน หนังเหี่ยว มีตัวตกรกระ เธอทั้งหลายเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร

ความงดงาม ความเปล่งปลั่ง แต่ก่อนนั้นหายไปแล้ว โทษก็ปรากฏชัดแล้วมิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ข้อนี้ก็ถือว่าเป็นโทษแห่งรูปทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นสาวน้อยคนนั้นซึ่งมีอาพาธ มีทุกข์ เจ็บหนัก นอนจมปลั่งสวและอุจจาระของตน ต้องให้ผู้อื่นพยุงลุกขึ้น ต้องให้ผู้อื่นช่วยประคอง เธอทั้งหลายเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร ความงดงาม ความเปล่งปลั่งแต่ก่อนนั้น หายไปแล้ว โทษก็ปรากฏชัดแล้วมิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ข้อนี้ก็ถือว่าเป็นโทษแห่งรูปทั้งหลาย

¹⁵ การกำจัดฉันทราคะ หมายถึงนิพพาน (ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๑๗๐/๓๔๒)

[๑๗๒] อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นสวายน้อยคนนั้นซึ่งเป็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ตายแล้ว ๑ วันบ้าง ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ที่ขึ้นพอง สีเขียวน่าเกลียด น้ำเหลืองไหลน่าเกลียด เธอทั้งหลายเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร ความมั่งคั่ง ความเปล่งปลั่งแต่ก่อนนั้นหายไปแล้ว โทษก็ปรากฏชัดแล้วมิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าเป็นโทษแห่งรูปทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นสวายน้อยคนนั้นซึ่งเป็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ถูกกาจิกกินบ้าง แร้งทิ้งอยู่บ้าง นกตะกุ่มจิกกินบ้าง สุนัขกัดกินอยู่บ้าง สุนัข จิ้งจอกกัดกินอยู่บ้าง สัตว์เล็ก ๆ หลายชนิดกัดกินอยู่บ้าง เธอทั้งหลายเข้าใจ ความซึ้งนั้นว่าอย่างไร ความมั่งคั่ง ความเปล่งปลั่งแต่ก่อนนั้นหายไปแล้ว โทษก็ ปรากฏชัดแล้วมิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าเป็นโทษแห่งรูปทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นสวายน้อยคนนั้นซึ่งเป็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นร่างกระดูก ยังมีเนื้อและเลือด มีเส้นเอ็นผูกมัด ฯลฯ เป็นร่างกระดูก ไม่มีเนื้อแต่เปื้อนเลือด มีเส้นเอ็นผูกมัด ฯลฯ เป็นร่างกระดูก ไม่มีเนื้อและเลือด มีเส้นเอ็นผูกมัด ฯลฯ เป็นร่างกระดูก ไม่มีเส้นเอ็นผูกมัด กระจัดกระจายไปทั่วทุกทิศ คือ กระดูกมืออยู่ทางหนึ่ง กระดูกเท้าอยู่ทางหนึ่ง กระดูกแข้งอยู่ทางหนึ่ง กระดูกขาอยู่ทางหนึ่ง กระดูกสะเอวอยู่ทางหนึ่ง กระดูกสันหลังอยู่ทางหนึ่ง กระดูกซี่โครงอยู่ทางหนึ่ง กระดูกหน้าอกอยู่ทางหนึ่ง กระดูกแขนอยู่ทางหนึ่ง กระดูกไหล่อยู่ทางหนึ่ง กระดูกคออยู่ทางหนึ่ง กระดูกคางอยู่ทางหนึ่ง กระดูกฟันอยู่ทางหนึ่ง หัวกะโหลกอยู่ทางหนึ่ง เธอทั้งหลายเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร ความมั่งคั่ง ความเปล่งปลั่งแต่ก่อนนั้นหายไปแล้ว โทษก็ปรากฏชัดแล้วมิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าเป็นโทษแห่งรูปทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นสวายน้อยคนนั้นซึ่งเป็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า เหลือแต่กระดูกสีขาว เปรียบเหมือนสังข์ ฯลฯ เหลือแต่ท่อนกระดูกเป็นกอง ๆ ตกค้างมาแรมปี ฯลฯ เป็นกระดูกผุเป็นผง เธอทั้งหลายเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร ความมั่งคั่ง ความเปล่งปลั่งแต่ก่อนนั้นหายไปแล้ว โทษก็ปรากฏชัดแล้วมิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าเป็นโทษแห่งรูปทั้งหลาย

อะไรเล่า เป็นการสลัดออกไปจากรูปทั้งหลาย

คือ การกำจัดฉันทราคะ การละฉันทราคะในรูปทั้งหลาย นี่ชื่อว่าการสลัดออกไปจากรูปทั้งหลาย

สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ไม่รู้จักคุณแห่งรูปทั้งหลายว่าเป็นคุณ ไม่รู้จักโทษแห่งรูปทั้งหลายว่าเป็นโทษ และไม่รู้จักการสลัดออกไปจากรูปทั้งหลายว่าเป็นการสลัดออกไปตามความเป็นจริงอย่างนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเหล่านั้นจรรจบรูปร่างทั้งหลายได้เอง หรือจักชักชวนผู้อื่นเพื่อให้รู้อย่างนั้น และปฏิบัติตามแล้วก็จรรจบรูปร่างทั้งหลายได้

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งรู้จักคุณแห่งรูปทั้งหลายว่าเป็นคุณ รู้จักโทษแห่งรูปทั้งหลายว่าเป็นโทษ และรู้จักการสลัดออกไปจากรูปทั้งหลายว่าเป็นการสลัดออกไปตามความเป็นจริงอย่างนั้น เป็นไปได้ที่พวกเขาเหล่านั้นจรรจบรูปร่างทั้งหลายได้เอง หรือจักชักชวนผู้อื่นเพื่อให้รู้อย่างนั้น และปฏิบัติตามแล้วก็จรรจบรูปร่างทั้งหลายได้

คุณ โทษ และการสลัดออกไปจากเวทนา

[๑๗๓] ภิกษุทั้งหลาย **อะไรเล่า เป็นคุณแห่งเวทนาทั้งหลาย**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ ปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร์ ปิติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ ในสมัยใด ภิกษุสังัดจาก กามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร์ ปิติ และสุขอันเกิด จากวิเวกอยู่ ในสมัยนั้น เธอไม่คิดมุงเบียดเบียนตน ไม่คิดมุงเบียดเบียนผู้อื่น ทั้งไม่คิดมุงเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย ในสมัยนั้น เธอจึงเสวยเวทนาซึ่งไม่มีการเบียดเบียน นั้นแล เรากล่าวว่าความไม่มุงเบียดเบียนกัน เป็นคุณแห่งเวทนาทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง เพราะวิตกวิจาร์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ ในสมัยใด เพราะวิตก วิจาร์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ ในสมัยนั้น เธอย่อมไม่คิดมุงเบียดเบียนตน ฯลฯ เรากล่าวว่าความไม่คิดมุงเบียดเบียนกัน เป็นคุณแห่งเวทนาทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง เพราะปิติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” ในสมัยใด เพราะปิติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา ฯลฯ ในสมัยนั้น เธอย่อมไม่คิดมุงเบียดเบียนตน ฯลฯ เรากล่าวว่าความไม่คิดมุงเบียดเบียนกันเป็นคุณแห่งเวทนาทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไป ก่อนแล้ว ภิกษุบรรลุ จตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ ในสมัยใด เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ภิกษุ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ ในสมัยนั้น เธอย่อมไม่คิดมุงเบียดเบียนตน ไม่คิดมุง เบียดเบียนผู้อื่น ทั้งไม่คิดมุงเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าความไม่คิดมุงเบียดเบียนกัน เป็นคุณแห่งเวทนาทั้งหลาย

[๑๗๔] ภิกษุทั้งหลาย **อะไรเล่า เป็นโทษแห่งเวทนาทั้งหลาย**

คือ การที่เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้ชื่อว่าโทษแห่งเวทนาทั้งหลาย

อะไรเล่า เป็นการสลัดออกไปจากเวทนาทั้งหลาย

คือ การกำจัดฉันทราคะ การละฉันทราคะในเวทนาทั้งหลายได้ นี้ชื่อว่าการสลัดออกไปจากเวทนาทั้งหลาย

สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งไม่รู้ชัดคุณแห่งเวทนาทั้งหลายว่าเป็นคุณ ไม่รู้ชัดโทษแห่งเวทนาทั้งหลายว่าเป็นโทษ และไม่รู้ชัดการสลัดออกไปจากเวทนาทั้งหลายว่าเป็นการสลัดออกไปตามความเป็นจริงอย่างนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเหล่านั้นจักรอบรู้เวทนาทั้งหลายได้เอง หรือจักชักชวนผู้อื่นเพื่อให้รู้เช่นนั้น และผู้ปฏิบัติตามแล้วก็จักรอบรู้เวทนาทั้งหลายได้

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งรู้ชัดคุณแห่งเวทนาทั้งหลายว่าเป็นคุณ รู้ชัดโทษแห่งเวทนาทั้งหลายว่าเป็นโทษ และรู้ชัดการสลัดออกไปจากเวทนาทั้งหลายว่าเป็นการสลัดออกไปตามความเป็นจริงอย่างนั้น เป็นไปได้ที่พวกเขาเหล่านั้นจักรอบรู้เวทนาทั้งหลายได้เอง หรือจักชักชวนผู้อื่นเพื่อให้รู้เช่นนั้น และผู้ปฏิบัติตามแล้วก็จักรอบรู้เวทนาทั้งหลายได้”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิต ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

มหาพุทธชัฏขันธสูตรที่ ๓ จบ